

Les escoles lliures de violències

Generalitat de Catalunya
Departament d'Educació

URL: <http://educacio.gencat.cat/web/.content/home/departament/linies-estrategiques/escoles-lliures-violencies/escoles-lliures-violencia.pdf>

Aquest document està publicat amb una llicència Creative Commons Reconeixement-NoComercial-Sense ObraDerivada 4.0.

No es permet l'ús comercial de l'obra original ni la generació d'obres derivades.

La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>

En la redacció del Pla de les escoles lliures de violències, hi han participat les següents persones de la Direcció General de Currículum i Personalització:

- Maite Aymerich Boltà. Directora general de Currículum i Personalització
- Imma Reguant Espinal. Sub-directora general Educació Inclusiva
- Prudens Martínez Guijarro. Cap del Servei d'Atenció Educativa Inclusiva i Orientació
- Neus Folguera Folguera. Tècnica del Programa Pacto de Estado en materia de violencia de género
- Laura Girbau Casajoana. Tècnica del Servei d'Atenció Educativa Inclusiva i Orientació
- Asha Miró Vega. Tècnica del Servei d'Atenció Educativa Inclusiva i Orientació
- Eulàlia Rodés Coma. Responsable de les polítiques de gènere i altres programes transversals

Agraïments:

Amb aquest pla, el Departament d'Educació reconeix totes les víctimes silenciades en l'àmbit escolar que han patit durant molt temps i agraeix tot l'alumnat i exalumnat que ha trencat el silenci, perquè ens ha empès a fer un pas endavant; tot el professorat que ha vençut les pors i ha fet costat a qui patia, perquè ens ha mostrat que, per educar, cal el compromís amb els drets humans, i totes les persones i entitats que ens han ajudat a elaborar aquest document, perquè per construir escoles sempre segures ens cal la implicació de tota la comunitat.

© Generalitat de Catalunya
Departament d'Educació

Elaboració: Direcció General de Currículum i Personalització

Edició: Gabinet Tècnic

1a edició: març de 2021

ÍNDEX

PRESENTACIÓ	5
INTRODUCCIÓ	7
LES VIOLÈNCIES ALS CENTRES EDUCATIUS	10
CONFLICTE I VIOLÈNCIA: CANVI DE PARADIGMA	12
PRINCIPIS GENERALS	14
OBJECTIUS	16
INTERVENCIÓ	17
La prevenció primària	17
La prevenció secundària	18
La prevenció terciària	19
FORMACIÓ	20
COMUNICACIÓ	21
La tutoria i les persones referents de confiança	21
Un nou canal de comunicació i denúncia: UsApps	22
La comunicació entre professionals	22
UNITATS, REFERENTS I ALTRES EQUIPS D'INTERVENCIÓ	24
Unitat de Suport a l'Alumnat en Situació de Violència (USAV)	24
Referents	25
Als centres educatius	26
En l'àmbit comunitari	27
En els serveis educatius	27
En els Serveis Territorials d'Educació	27
Altres equips d'intervenció	30
LA COORDINACIÓ	31
Les comissions d'atenció a la diversitat i les comissions socials de centre	31
Els espais de coordinació locals o comarcals	31

Xarxa de coordinació territorial del Pla LELV.....	32
La comissió de seguiment del Pla LELV	32
La taula permanent de coordinació contra les violències escolars.....	33
AVALUACIÓ	34
ANNEXOS	36
Annex 1. Marc legal i compromisos de Govern.....	36
Annex 2. Aclariment de conceptes	37

PRESENTACIÓ

Escoles Segures ha estat l'aposta decidida del Departament d'Educació —i de tota la comunitat educativa— davant la pandèmia: les escoles —tots els centres educatius— han estat obertes des d'aquest setembre perquè són un espai de seguretat per a l'alumnat. Un espai més segur que d'altres de comunitaris i socialitzadors perquè s'hi han extremat les mesures i perquè s'hi mantenen dia a dia, en cada moment, en cada activitat. No és una seguretat absoluta, al cent per cent, perquè davant la pandèmia res no és absolut ni cert, però sí que és la màxima seguretat que podem oferir seguint les indicacions de les autoritats sanitàries. Una seguretat per aconseguir el nostre deure de servei públic: garantir el dret a l'educació d'infants i joves, la seva socialització, el seu desenvolupament afectiu, cognitiu i personal, etc.

Les escoles han de ser segures sempre, no només per afrontar epidèmies sanitàries, també per garantir la seva funció educativa i per preservar la intimitat i els drets d'infants i joves. Lluitar decididament contra les violències ha estat una de les premisses essencials del Departament en aquesta legislatura. No ha estat fàcil —res no ho és—, perquè ha calgut vèncer resistències i inèrcies, internes i externes, enquistades en anys de silencis i d'actuacions no sempre suficientment decidides. L'escola no és aliena a la societat, sinó un reflex. Però l'escola gairebé sempre n'ha estat a l'avançada. I en la lluita contra les violències hi ha de ser com mai, i més quan el nostre alumnat, objecte i subjecte del sistema educatiu, és menor d'edat. I en som del tot responsables.

El Pla les escoles lliures de violències és fruit de la voluntat decidida del Departament d'Educació, però no hauria pogut plantejar-se en la seva plenitud sense l'estreta col·laboració d'entitats i associacions dedicades als drets dels infants, al suport a les víctimes de violències o a la formació en la igualtat i l'equitat i contra la discriminació. Tampoc sense l'empenta dels grups parlamentaris, en Ple i en Comissió.

El Pla preveu la revisió de protocols i procediments ja existents, que s'avaluaran i milloraran amb una nova mirada. Inclou, també, noves estratègies formatives i educatives per la igualtat de drets, l'equitat de gènere i el reconeixement de la diversitat —com el programa Coeduca't i l'educació afectiva i sexual, que ja han començat a implantar-se en aquest curs 2020-2021— i nous recursos en la lluita contra les violències —com la Unitat de Suport a l'Alumnat en Situació de Violència i eines tecnològiques i telemàtiques de denúncia i seguiment.

La lluita contra les violències a l'escola —al col·legi, a l'institut, al centre educatiu— comença en la formació i en la prevenció, però, malauradament, també ha de plantejar-se com cal actuar contra el fet violent —especialment dolorós quan l'exerceix un major d'edat contra un menor, però idènticament injustificable i punible quan s'exerceix entre iguals. I ha de prioritzar com cal acompanyar la víctima de les violències, un acompanyament que ha de ser singularitzat, estret i continuat en el temps.

No podem permetre —no ho permetrem de cap de les maneres— que un acte violent —tingui la característica que tingui— resti en el silenci, que no sigui resolt i que el seu causant en surti indemne. Mai més cap violència amagada per temença de la víctima —que cal ajudar i acompanyar en tot moment—, mai més cap denúncia no atesa o aturada —sigui en l'estadi que sigui del sistema—, mai més cap actitud permissiva. Hem de trencar el sostre de la injustificable endogàmia estructural. Mai més.

En aquests anys hem estat al costat de totes les víctimes que ens han fet saber violències —superant resistències i adoptant mesures estrictes. Ara hem d'aconseguir que totes les víctimes ens les facin saber —públicament o per vies internes que en garanteixin l'anonimat i la intimitat, si és la seva tria. Actuarem amb contundència.

Trenquem un discurs històric i arrelat. A tota la societat i a l'escola.

L'escola és el reflex de la societat. Però també és la millor arma per transformar-la. Contra les violències. Amb contundència: prevenció, formació, actuació i acompanyament. Potser mai no aconseguirem la violència zero. Malgrat tot, ens hi hem d'aproximar amb tots els nostres esforços.

Josep Bargalló
Conseller d'Educació

1 de març de 2021

INTRODUCCIÓ

El llegat del segle xx en matèria de drets humans és inqüestionable. S'ha avançat com mai abans en la història de la humanitat en el reconeixement del conjunt de drets i llibertats inherent a la condició humana. Malgrat tot, el respecte als drets humans no està assegurat i cada dia ens arriben notícies de la vulneració de les llibertats bàsiques de les persones arreu del món, també a casa nostra.

Estem parlant de drets bàsics, fonamentals, com el dret a viure **lliurement i amb seguretat** que estableix l'article 3 de la Declaració Universal dels Drets Humans, el qual adquireix una nova dimensió quan es tracta de garantir-lo a la part més vulnerable de la societat: la infància i l'adolescència

Com a societat avançada se'ns fa difícil acceptar que en el nostre entorn més proper es produeixin situacions que atemptin directament contra els infants i els i les adolescents, que prenen diferents formes —des del ciberassetjament fins a l'abús sexual— i que tenen com a denominador comú que es tracta d'una violència envers els i les menors d'edat. **Totes aquestes formes de violència són presents en els diferents àmbits de la nostra societat, començant per la família i acabant per l'àmbit educatiu, el qual, malauradament, no és aliè a aquesta realitat.**

“Per a molts estudiants de tot el món, l'escola és un lloc perillós.” Manifest de la joventut #ENDViolence, redactat per cent joves d'arreu del món i que va ser presentat en el marc del Fòrum Mundial de l'Educació que va tenir lloc el gener de 2019 a Londres. Una iniciativa impulsada per la UNICEF en resposta a les esgarrifoses dades que alerten que la meitat de les i els joves pateixen violència en l'àmbit educatiu.

Les formes de violència previstes en l'article 19 de la Convenció dels Drets dels Infants de les Nacions Unides són tota forma de perjudici o abús físic o mental, abandonament o tracte negligent, maltractament, explotació, inclòs l'abús sexual. Aquestes formes de violència poden succeir per acció o per omissió, per adults, per iguals, a la llar, a l'escola, a la comunitat, a les institucions, entre altres. Per tant, els nens i les nenes tenen dret a ser protegits contra tota forma de violència i és obligació dels estats fer que aquests drets es compleixin. La societat i els estats tenen l'obligació moral de lluitar contra tota forma de violència contra la infància.

Quan parlem de violències a la infància i adolescència en aquest pla ens referim a situacions de maltractament a la infància i adolescència, negligència, violència sexual o abusos sexuals, assetjament entre iguals a l'escola, ciberviolències, conductes d'odi i discriminació, violència masclista i LGBTIfòbia.

Malgrat la contundència de les dades, se'ns fa difícil associar la imatge dels centres educatius —amb independència de la seva titularitat— al concepte de violència, perquè, en la immensa majoria de casos, l'àmbit educatiu és un espai segur. Però ens autoenganyariem si com a societat creiem que els centres educatius són un espai de seguretat plena. Com a societat madura que som, cal reconèixer que el risc zero no existeix, tampoc en l'àmbit educatiu, i que el que cal és dotar-nos de les eines necessàries per prevenir les violències i minimitzar els riscos. I tot, amb el convenciment que el que donarà més confiança a la ciutadania és constatar que l'Administració **actua de forma ferma i decidida** envers qualsevol forma de violència que afecti, directament o indirectament, infants o adolescents.

Fa molt temps el Departament d'Educació duu a terme polítiques de prevenció i té a la seva disposició diferents protocols que determinen com els centres educatius han d'actuar davant d'un cas de violència. Alhora, moltes escoles i instituts han desenvolupat estratègies per prevenir i fer front a les conductes de caràcter violent. Però el degoteig constant de casos d'assetjament escolar, ciberassetjament i de violències masclistes,¹ que massa sovint s'han minimitzat i s'han tractat com a casos aïllats, ens obliga a fer un pas endavant i reconèixer que ens trobem davant d'un problema social de gran rellevància.

El primer pas per erradicar les violències és reconèixer-ne l'existència

Per sort, la societat del segle XXI està trencant molts tabús propis d'una altra època i el que fa tan sols unes dècades era acceptat com a normal ara és rebutjat de ple, perseguit legalment i penalitzat socialment. Aquest canvi social, mogut en bona part per l'emancipació de les dones i el qüestionament de les estructures patriarcals i la cerca de noves estructures, obre una oportunitat per ajudar les víctimes a trencar un silenci que només ha contribuït a invisibilitzar la violència en els centres educatius i a perpetuar la impunitat dels agressors.

1. Els termes *violència sexual a menors*, *violència masclista*, *denigració* i *repressió de l'orientació sexual*, la *identitat de gènere* i l'*expressió de gènere* es defineixen a l'annex 2 d'aquest document.

I és que, durant molt temps, no hem vist la violència en els centres educatius per la senzilla raó que poques vegades les víctimes alcen la veu. Moltes estan cohibides per la por que una hipotètica denúncia pugui agreujar la violència a què són sotmeses; a altres, el grau de dominació de la persona agressora els impedeix reconèixer que realment són víctimes de violència, i, fins i tot, moltes decideixen no actuar per vergonya o per por que ningú les cregui i els faci costat.

Històricament s'han tolerat actuacions i actituds d'una societat que si s'autoreconeix com a democràtica no pot acceptar. Durant anys, la nostra societat ha silenciats casos de violència sexual que quan algú s'atreveix a denunciar, molts coincideixen a assenyalar que eren uns fets coneguts per tothom però que mai ningú va fer res per impedir. De la mateixa manera, moltes vegades s'han menystingut casos greus d'assetjament, de racisme i d'homofòbia atribuint-ho a "coses de nens"

Aquest patró, el silenci de les víctimes, és comú en la majoria de violències que es poden produir o detectar en els centres educatius. Des de l'assetjament escolar fins a la violència sexual a menors, passant entre d'altres, per la violència masclista entre iguals i el racisme i l'homofòbia.

La violència, la violència sexual a menors i el maltractament són el màxim exponent de la vulneració de drets fonamentals. La millor seguretat és saber actuar i fer-ho amb transparència. Els centres educatius que garanteixen seguretat i protecció no són aquells que diuen que no tenen casos de violències sinó els que poden garantir, a l'alumnat i les seves famílies, **que sabran actuar si es dona qualsevol cas de violència**

En compliment de l'Acord GOV/97/2017, de 18 de juliol, pel qual s'aprova el Protocol marc d'actuacions contra el maltractament a infants i adolescents de Catalunya i de la Moció 64/XII de 2019 del Parlament de Catalunya, sobre la protecció dels infants i els i les adolescents als centres educatius, el Departament d'Educació ha elaborat aquest Pla **les escoles lliures de violències** per combatre les violències en l'àmbit educatiu.

LES VIOLÈNCIES ALS CENTRES EDUCATIUS

És funció del Departament d'Educació garantir el dret de totes les persones a una educació de qualitat, un dret que, sens dubte, va més enllà de garantir l'accés a l'escolarització i la gratuïtat de l'ensenyament obligatori.

L'article 90 de la Llei 14/2010, de 27 de maig, del drets i les oportunitats de la infància i l'adolescència, encomana a les administracions públiques impulsar el desenvolupament d'actuacions adreçades al conjunt de la comunitat educativa que permetin prevenir, detectar i erradicar el maltractament als infants i adolescents, els comportaments violents, l'assetjament escolar i la violència masclista

Dins de l'àmbit de les violències masclistes, la Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a erradicar la violència masclista (modificada per la Llei 17/2020, del 22 de desembre), especifica la violència en l'àmbit educatiu: qualsevol tipus de violència que es produeix en l'entorn educatiu entre els membres de la comunitat educativa. Es pot produir entre iguals, de major d'edat a menor d'edat o viceversa. Inclou l'assetjament, l'abús sexual i el maltractament físic, sexual, psíquic o emocional. Entre aquestes violències n'hi ha que es produeixen per raó de gènere o d'identitat sexual.

La Llei 11/2014, del 10 d'octubre, per garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per erradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia, explicita en el seu article 12, sobre educació, que s'ha de vetllar per la conscienciació i la prevenció de la violència per raó d'orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere i oferir mecanismes als centres perquè detectin situacions de discriminació o exclusió de qualsevol persona per les dites raons.

La concepció patriarcal de l'ordenament social, la concepció masclista de les relacions, l'exercici de relacions abusives, la reiteració i la durada en el temps d'aquestes violències (no són fets puntuals) requereixen un abordatge sistèmic i especialitzat que doni resposta adequada i centri la mirada en qui les pateix, sense deixar d'intervenir en qui les provoca: alumne o alumna, o persona adulta. Una intervenció errònia en aquests casos provoca a qui les pateix danys irreparables.

Cal esmentar que les formes de la violència en els centres educatius són múltiples.

Actualment **la violència virtual és molt freqüent i afecta un 84% d'infants i adolescents²**. Entre aquestes víctimes predominen les noies. Les formes són diverses: ciberassetjament escolar (*cyberbullying*), ciberseducció de menors (*grooming*), exposició involuntària a material sexual, pornodifusió no consentida (*sexpreading*), sextorsió, violència en línia en la parella, *happy slapping*, incitació a conductes nocives, exhibicionisme, entre altres

Totes les recomanacions apunten la necessitat de no abordar la violència en línia com un fenomen aïllat, ja que la violència en el món físic pot predir la que es produeixen en el món virtual i a la inversa. La formació en l'ús segur i responsable d'Internet i les xarxes socials ha d'estar integrada (amb contingut propi) en una bona educació afectivosexual.

Ahora, totes les recomanacions internacionals, la mateixa Llei 12/2009, del 10 juliol, d'educació, així com el **Pla estratègic de polítiques d'igualtat de gènere 2019-2022** aborda la coeducació com l'acció principal per a l'assoliment de la igualtat efectiva de dones, homes i persones no binàries i també per a l'erradicació de tota forma de violència masclista.

L'Administració educativa, per fer efectiu el **principi de coeducació**, ha desplegat el programa **Coeduca't amb el currículum** amb la voluntat de preparar les noies i els nois per a la vida afectiva i sexual fonamentada en la igualtat de gènere i els drets humans, i col·laborar en la construcció d'un model integral de persona, sense estereotips sexistes.

L'acció a través del currículum és l'eix principal en matèria de coeducació i de lluita contra les violències

2. Anàlisi sobre la violència contra la infància i l'adolescència a l'entorn digital (Save the Children, abril 2019).

CONFLICTE I VIOLÈNCIA: CANVI DE PARADIGMA

L'informe Delors³ (1966) considera l'aprendre a viure junts com un dels quatre pilars de l'aprenentatge i fonament de l'educació. Els processos educatius poden ajudar a desenvolupar el respecte per les altres persones, les seves cultures i els seus valors espirituals així com a la construcció de les capacitats per afrontar els projectes acadèmics i socials comuns i resoldre pacíficament els conflictes. Els espais de convivència en el marc dels centres educatius són una oportunitat per a l'aprenentatge d'aquest aprendre a viure junts.

Sovint, però, el concepte de convivència escolar es fa servir per designar qualsevol dels fenòmens relacionals entre l'alumnat, també la violència. Des d'aquesta perspectiva, la convivència escolar pren una connotació negativa centrada en la implantació de mesures de control punitiu o en la prevenció de les violències que es donen en el marc dels centres educatius. Aquesta perspectiva s'allunya de l'oportunitat que ofereixen aquestes situacions, com a espai privilegiat per apuntalar i gestionar una convivència positiva entre les persones de la comunitat educativa a partir de pràctiques pedagògiques inclusives, equitatives i participatives que abordin de manera constructiva el conflicte.

El conflicte és un element inherent a les relacions humanes i esdevé necessàriament una oportunitat d'aprenentatge. Des d'aquesta visió **el conflicte no s'ha d'erradicar** sinó que s'ha de gestionar educativament per aprendre a viure en comunitat i en relació amb els altres. Quan parlem de convivència parlem de la possibilitat d'ajudar l'alumnat a desenvolupar-se com a individus i, fins i tot, de la possibilitat que esdevinguin agents transformadors de la societat en l'exercici de la seva ciutadania.

Chávez⁴ (2018) també proposa una delimitació del concepte de convivència des d'una perspectiva dels drets humans i l'emmarca en els dos pilars de l'educació del segle XXI de Delors: aprendre a ser i aprendre a viure junts. I considera que als centres educatius cal crear oportunitats per construir una relació pedagògica no autoritària, que promogui la resolució no violenta dels conflictes i l'autonomia moral.

El bon tracte, el respecte a la diversitat, la igualtat de drets, l'equitat, la justícia, la convivència solidària i el desenvolupament de capacitats per a la resolució no violenta de conflictes són principis prioritaris en aquest enfocament

3. DELORS, J. "Los cuatro pilares de la educación". A: *La educación encierra un tesoro. Informe a la UNESCO de la Comisión internacional sobre la educación para el siglo XXI*. Madrid, Espanya: Santillana/UNESCO, 1996, p. 91-103.

4. CHÁVEZ, C. "Enfoques analíticos y programas educativos para gestionar la convivencia escolar en México". A: *Revista Posgrado y Sociedad* (2018), 16 (2), p. 1-18.

En canvi, quan parlem de violència ens referim a **fer ús de la força o del poder** per malmetre l'altre. Quan parlem de violència parlem de conductes no pacifistes, no amistoses sinó bel·ligerants i agressives. Una bona intervenció en l'àmbit de la convivència pot prevenir l'aparició de la violència detectant i acollint-ne les primeres manifestacions.

El conflicte és present en la convivència i també en situacions de violència. Però la violència i la convivència deriven de plantejaments conceptuals diferents i requereixen tractaments diferenciats. Segons com abordem el conflicte, aquest conflicte pot derivar en situacions de violència, i si tractem la violència com un problema de convivència no només no donarem resposta a l'alumnat que pateix sinó que no actuarem com a adults protectors i garants del benestar dels menors.

Moltes violències passen sense que hi hagi una alteració de la convivència escolar i moltes violències són “una lliçó quotidiana a l'escola”, tal com reconeix l'informe #ENDViolence.⁵ Per aquest motiu és indispensable crear espais entre l'alumnat i equips docents per revisar conductes, actituds i formes relacionals

El Pla les escoles lliures de violències ha de donar resposta a totes les situacions de violència en l'àmbit educatiu, partint d'aquest canvi de paradigma en el model d'intervenció portat a terme fins ara, de manera que puguem abordar la violència i la convivència des de plantejaments volgudament diferenciats. Es parteix del principi que **no es poden tractar les violències com un problema de convivència** i amb el convenciment que el que donarà més tranquil·litat i confiança als i les menors, les seves famílies i la comunitat educativa no és fer veure que no hi ha violència als centres educatius sinó establir els mecanismes adequats per garantir que l'Administració actuarà de forma clara i contundent davant de qualsevol cas de violència envers els infants i els i les adolescents.

5. UNICEF. *Global status report on preventing violence against children 2020*. 2020 <<https://www.unicef.org/media/70731/file/Global-status-report-on-preventing-violence-against-children-2020.pdf>>

PRINCIPIS GENERALS

Les situacions de violència que es poden donar en l'àmbit educatiu poden ser entre adults, entre adults i menors o entre menors. L'objecte d'aquest pla és la **prevenció, intervenció i seguiment de les situacions de violència que afecten menors**. Aquest pla posa l'alumnat i el seu benestar en la centralitat de les actuacions que se'n desprenen per garantir la protecció i l'interès superior del menor. Inclou una avaluació objectiva de la realitat d'aquestes violències, compartida amb entitats del sector i la comunitat educativa.

Primer

L'interès superior del menor (alumnat en la centralitat de totes les actuacions): l'interès superior de l'infant o l'adolescent ha de ser el principi inspirador i bàsic de les actuacions públiques (article 5 de la Llei 14/2010). L'alumnat pot ser víctima o agressor. Ambdues situacions requereixen una actuació ben diferenciada. Cal evitar posar la càrrega a l'alumnat quan és víctima i evitar que la víctima hagi de canviar de centre, per evitar una victimització secundària.

Segon

El bon tracte com a indicador de protecció: la relació del professorat amb l'alumnat i la comunitat educativa s'ha d'ajustar al seu rol i responsabilitat i no provocar malentesos o situacions d'ambigüitat per excés de confiança o proximitat. És així com el bon tracte esdevé element de protecció per a l'alumnat, pauta de discriminació i alerta de conductes inapropiades, facilitador de la comunicació.

Tercer

Un llenguatge comú i unes voluntats compartides: d'una banda, saber discernir clarament el que és i no és susceptible de ser qualificat com a violència, excloent d'aquest àmbit d'intervenció allò que és evolutiu quan parlem de l'alumnat (com ho són les conductes exploratòries de la pròpia sexualitat). D'altra banda, el principi primer i segon han de guiar les actuacions de tota la comunitat educativa per fer front comú a la tolerància zero davant les violències als centres educatius.

Quart

La celeritat en l'actuació: abordar amb la urgència necessària totes les situacions de violència. Malgrat que la resposta ha de ser immediata, cal un temps per fer-ne un abordatge adequat. Saber que la resposta no sempre és satisfactòria per als qui demanen actuació. Cal vetllar per la celeritat de les intervencions, per tal de fer possible una atenció adequada i evitar l'increment del risc o de la victimització, tal com expressa la Llei 17/2020 de la violència en l'àmbit institucional.

Cinquè

Les regles clares i per a tothom: establir uns circuits diferenciats per a les situacions de violències exercides per un adult o un menor. El procediment serà diferenciat pel que fa al funcionariat, personal docent i personal d'atenció educativa, així com les seves responsabilitats penals.

Sisè

Les escoles en edificis segurs: crear entorns segurs i saludables que promoguin el benestar de l'alumnat. La construcció dels edificis escolars, espais de joc, passadissos, aules i banys han de seguir criteris que permetin crear entorns d'aprenentatge segurs, amb opcions de gènere neutre i il·luminació i transparència adequada.

OBJECTIUS

És missió del Pla les escoles lliures de violències prevenir, detectar, notificar, derivar i coordinar les actuacions per combatre les violències en el marc educatiu. L'àmbit d'aplicació d'aquest pla són tots els centres públics i privats sostinguts amb fons públics que conformen el servei d'educació de Catalunya.

Els objectius que persegueix aquest pla són:

- Establir un **circuit clar** per a l'abordatge dels casos de violències en l'àmbit educatiu.
- Establir **canals clars** adreçats als i les joves (o pels mateixos o les mateixes joves) per denunciar les violències.
- Garantir l'eficiència de les mesures de **prevenció, detecció i denúncia** dels possibles casos de violència.
- Reconèixer les **víctimes**, protegir-les, oferir-los atenció especialitzada i personalitzada i assegurar la reparació dels danys causats.
- Evitar la doble victimització en l'atenció de menors víctimes de violències.
- Garantir el suport jurídic i acompanyament institucional de la víctima i els denunciants.
- Mostrar tota la **contundència de l'Administració** envers les persones **agressores i encobridores**.
- Exercir l'acció popular en els procediments penals (article 91 de la Llei 14/2020) per maltractaments físics o sexuals greus a infants o adolescents i personar-se en qualsevol denúncia per violències sexuals en l'àmbit educatiu.
- Establir mecanismes de **control i seguiment** de les eines emprades per lluitar contra la violència en els centres educatius.
- Actuació totalment **transparent** de l'Administració per traslladar a la ciutadania la confiança que s'ha actuat de forma clara i contundent en qualsevol cas de violència envers els infants i els i les adolescents.
- Detectar els canvis legislatius necessaris per enfortir la lluita contra les violències en l'àmbit educatiu.

INTERVENCIÓ

El Departament d'Educació a través del Pla les escoles lliures de violències reorganitza i aglutina diferents programes i actuacions ja existents i crea noves propostes. Aquestes propostes aborden la detecció, la comunicació, l'avaluació, el tractament i seguiment de les violències en tres nivells d'intervenció: **la prevenció primària, la prevenció secundària i la prevenció terciària.**

La prevenció, tal com diu el preàmbul de la Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, és el conjunt d'actuacions socials destinades a preservar l'infant o l'adolescent de les situacions que són perjudicials per al seu desenvolupament integral o per al seu benestar.

La prevenció primària

Intervencions adreçades a reduir la incidència de les violències. Són programes, formacions i actuacions a dur a terme quan encara no han aparegut les violències i volem evitar que apareguin. Aquestes actuacions poden ser comunitàries (adreçades a tot l'alumnat o comunitat educativa) o centrades en etapes educatives o específiques (adreçades a col·lectius més vulnerables o de més risc):

- Accions i activitats dirigides a conscienciar la comunitat educativa sobre els maltractaments i les violències masclistes i a minimitzar els factors de risc. Aquestes activitats i mesures han de preveure les característiques dels infants i adolescents amb discapacitat intel·lectual o amb problemes de salut mental.
- Desplegament del programa Coeduca't d'educació afectiva i sexual, de 3 a 16 anys.
- Difusió del programa d'innovació pedagògica #AquíProuBullying de prevenció, detecció i intervenció davant l'assetjament entre iguals.
- Incorporació de la perspectiva de gènere i la prevenció de les violències al projecte de convivència escolar.
- Implementació a tots els centres educatius del programa Salut i Escola, per a la promoció de la salut i prevenció de situacions de risc.
- Incorporació de la perspectiva de gènere en la construcció dels centres escolars.

La prevenció primària s'està abordant mitjançant diferents programes del Departament d'Educació

La prevenció secundària

Intervenció en les primeres fases d'aparició de les violències per evitar que s'agreugin. Recull de totes les actuacions orientades a escurçar la durada de l'exposició a la violència. Requereix un abordatge multidisciplinari i especialitzat per donar una resposta adequada i integral (mèdica, psicosocial, judicial) especialitzada als o les menors d'edat que han patit situacions de violència sexual o altres violències.

La prevenció secundària són intervencions orientades a reduir la prevalença de les violències

Com més aviat es detectin, més possibilitats hi ha d'aturar les violències i de minimitzar l'impacte de les conseqüències que poden produir en la persona afectada. Però una intervenció a temps no sempre implica la solució immediata del problema. La millor prevenció secundària és l'actuació i l'aplicació dels protocols corresponents.

Cal tenir present que qualsevol forma de violència és un maltractament i, per això, s'haurà de considerar els infants i els i les adolescents víctimes de violència com a alumnat amb necessitat de suport educatiu específic, previ informe de l'EAP, i s'haurà de respectar i preservar en tot moment la privacitat dels casos.

Els protocols d'actuacions contra el maltractament a infants i adolescents de Catalunya i els protocols interns d'actuació i comunicació del Departament d'Educació en l'àmbit de violències són els següents:

- **Protocol de prevenció, detecció, notificació, derivació i coordinació de les situacions de maltractament infantil i adolescent en l'àmbit educatiu**, entre els departaments de Treball, Afers Socials i Famílies i Ensenyament aprovat per l'Acord GOV/79/2016, de 14 de juny, que inclou la intervenció en:
 - Situacions de maltractament en l'àmbit familiar: seguint la Llei 5/2008, la violència en l'àmbit familiar consisteix en la violència física, digital, sexual, psicològica o econòmica exercida contra els menors d'edat en el si de la família i perpetrada per membres de la mateixa família o per membres del nucli de convivència, en el marc de les relacions afectives i dels lligams de l'entorn familiar, així com els matrimonis forçats.
 - Situacions de maltractament fora de l'àmbit familiar.
 - a) Situacions de possible abús sexual o altres formes de maltractament a un infant o adolescent comesos per personal docent, professionals d'atenció educativa, personal d'administració i serveis o altres professionals que intervinguin en l'àmbit escolar.
 - b) Situacions d'un possible abús sexual o altres maltractaments a un infant o adolescent comesos per un adult sense cap vinculació professional amb el centre educatiu.
 - c) Situacions de maltractament comès per un altre infant o adolescent.
- **Protocol marc d'actuacions contra el maltractament a infants i adolescents de Catalunya, aprovat per l'Acord GOV/97/2017, de 18 de juliol**, el qual incorpora l'abordatge de la violència masclista, definida a la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista i la

necessitat de preveure-la també en el marc del Protocol marc per a una intervenció coordinada contra la violència masclista de 30 d'abril de 2009. Orienta la intervenció davant les formes específiques de violència masclista següents:

- Els matrimonis forçats segons el Protocol d'actuació per a la prevenció i l'abordatge del matrimoni forçat a Catalunya de la Secretaria d'Igualtat, Migracions i Ciutadania.
- L'ablació o mutilació genital femenina segons el Protocol d'actuacions per prevenir la mutilació genital femenina del Departament d'Acció Social i Ciutadania del 2007.
- El tràfic d'éssers humans segons Protocol de protecció de les víctimes de tràfic d'éssers humans a Catalunya, de 17 d'octubre de 2013.
- Discriminació per raó d'orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere.
- Maltractaments que afecten infants i adolescents amb discapacitat.
- Protocol de prevenció, detecció i intervenció davant la violència masclista entre l'alumnat
- Protocol de prevenció, detecció i intervenció enfront l'assetjament escolar a persones LGBTI
- Protocol per a l'atenció i acompanyament de l'alumnat transgènere en els centres educatius
- Protocol de prevenció, detecció i intervenció davant l'assetjament i el ciberassetjament entre iguals
- Protocol de prevenció, detecció i intervenció davant conductes d'odi i discriminació

L'aplicació d'aquests protocols i l'adequat desenvolupament de les intervencions requereixen l'assessorament, l'acompanyament i la implicació de diferents professionals. Per aquest motiu, l'abordatge de situacions de violències comptarà amb referents als centres educatius, als EAP, als serveis territorials, la Inspecció educativa i en l'àmbit comunitari per garantir l'atenció immediata, la coordinació, la derivació a altres serveis (socials, judicials, de protecció a la infància) i el seguiment dels casos.

La prevenció terciària

Accions que tenen com a objectiu reduir les seqüeles derivades de l'experiència traumàtica viscuda i les conseqüències negatives que les violències han provocat en l'alumnat/víctima.

En la major part dels casos es requerirà la derivació a serveis especialitzats per poder rebre atenció psicològica, acompanyament i seguiment de l'evolució de l'impacte de les violències en l'alumnat. En casos de violències masclistes, el Departament d'Educació també ha de derivar per tal d'evitar la revictimització de l'infant o adolescent. Tot i això, els o les docents en moltes ocasions hauran d'acollir i escoltar de forma empàtica les demandes d'alumnes que viuen situacions complexes i es duran a terme les coordinacions oportunes amb els i les professionals de referència.

Tot i que aquestes actuacions principalment estan orientades a l'àmbit individual, la prevenció terciària preveu també les accions adreçades a les famílies i a tota la comunitat educativa. L'impacte de situacions greus de violència en l'àmbit educatiu, tant dins del centre com fora del centre i la seva possible repercussió pública, requereixen treballar per a desenvolupar la capacitat col·lectiva d'afrontar, gestionar i superar aquestes situacions positivament.

FORMACIÓ

El Protocol marc d'actuacions del 2017 contra el maltractament a infants i adolescents de Catalunya atribueix a **tot el personal docent i tot el personal d'atenció educativa dels centres educatius les funcions** de protecció contra el maltractament a infants i adolescents.⁶ I explicita que per desenvolupar aquesta funció es requereix una formació específica i mínima de 50 hores sobre els maltractaments a infants i adolescents que prevegi el maltractament a persones amb discapacitat, la violència masclista i altres factors de discriminació així com el treball amb els circuits de detecció, comunicació, intervenció, tractament i seguiment establerts en els protocols generals i particulars d'aplicació.

És per aquest motiu que el Pla les escoles lliures de violències planteja com un pilar **la formació de les persones de referència** perquè puguin observar els canvis sobtats que poden presentar infants i adolescents en la seva conducta, des del punt de vista emocional, somàtics i d'aprenentatge, i puguin informar les direccions dels centres, que són les encarregades de valorar la situació per dur a terme les actuacions i derivacions indicades en els protocols.

El Pla les escoles lliures de violències preveu formar el personal docent, personal d'administració i serveis i professionals d'atenció educativa (PAS i PAE) i altres membres de la comunitat educativa per tal de transformar i millorar la detecció i l'acompanyament en les situacions de violència. Ahora preveu evitar actuacions fetes de bona fe però nocives per a la protecció de la víctima.

La formació ha d'incloure la identificació d'experiències de bones pràctiques i estendre-les a tot el sistema educatiu

6. Aquestes funcions són pròpies de la figura de la delegada o delegat de protecció contra el maltractament definides al punt 7.2 del Protocol marc d'actuacions del 2017 de protecció contra el maltractament a infants i adolescents de Catalunya.

COMUNICACIÓ

La comunicació és un dels puntals de tota actuació preventiva davant qualsevol situació de maltractament o abús. Parlem de comunicació en el sentit de facilitar:

- que la víctima pugui denunciar la violència que pateix o que puguin fer-ho aquelles persones que en són coneixedores o testimonis (companyes i companyes, amics i amigues o famílies). Infants i adolescents han de conèixer els canals de què disposen per fer saber quan alguna persona pateix una situació de violència dins o fora del centre educatiu;
- l'acompanyament a la persona adulta de referència perquè iniciï els protocols i mandats de la llei per protegir la víctima.

Per garantir que aquest doble objectiu de la comunicació s'assoleix de manera àgil i eficaç, el Pla preveu tres canals necessaris i no excloents per fer efectiva la protecció d'infants i joves:

- la tutoria i les persones referents de confiança;
- el nou canal de comunicació i denúncia: UsApps;
- la comunicació entre professionals.

A continuació definim els canals:

La tutoria i les persones referents de confiança

La manca de comunicació i el silenci que acompanya les situacions de maltractament i d'abús contribueix a perpetuar-les. El silenci pot ser per a alguns infants i adolescents una estratègia de protecció: "si no ho dic, és que no és real". També pot passar que es mantingui el silenci per por a una amenaça, per una suposada lleialtat a la persona que infringeix el mal perquè és algú amb autoritat, o és algú proper i estimat. El silenci, però, allarga la violència i impedeix rebre ajut abans de l'edat adulta.

Esdevé un element protector que el professorat mantingui una relació prou propera amb els i les alumnes per facilitar la comunicació de possibles situacions de risc i per prevenir-les. Els i les docents han de ser capaços de crear aquests espais de confiança que permeten que l'alumnat s'hi pugui adreçar quan tinguin la necessitat de comunicar una situació de violència a una persona adulta de confiança i obtenir ajuda.

Tot el personal que treballa en el centre es pot convertir en persona de confiança i requereix la formació necessària per esdevenir garant de la protecció dels i les menors quan s'hi adrecen per explicar situacions de violència viscudes, dins o fora del centre educatiu.

Malgrat que seria desitjable que a tots als centres educatius l'alumnat trobés adults de confiança, cal proporcionar a tot l'alumnat altres **mitjans fiables, accessibles i inclusius per denunciar** casos d'assetjament, agressió sexual o qualsevol forma de violència física, psicològica, emocional, verbal i no verbal. Aquests mitjans han de servir tant a les víctimes com als seus companys i companyes perquè si coneixen qualsevol situació de violència en l'àmbit educatiu puguin comunicar-la per poder-la aturar.

Per això la implantació del Pla les escoles lliures de violències va acompanyada de la posada en marxa d'un canal propi d'alerta i denúncia adreçat tant a les víctimes com a les persones observadores. Aquest canal s'anomena UsApps i atén totes les peticions i promou la consciència social contra les violències.

Un nou canal de comunicació i denúncia: UsApps

El Departament d'Educació, en el marc del Pla les escoles lliures de violències, ha dissenyat un canal de comunicació propi i directe per facilitar la comunicació a les víctimes i atendre totes les situacions de violència.

La UsApps té l'objectiu de donar veu a les persones afectades, trencar el silenci i l'aïllament en què viuen, garantir la confidencialitat i iniciar la intervenció específica. Un equip de professionals donarà resposta a les demandes rebudes i s'abordarà de forma coordinada.

El Departament d'Educació posa a l'abast de l'alumnat i de tota la comunitat educativa l'aplicació UsApps per comunicar situacions de violència

La UsApps funcionarà de 8 a 24 hores els dies laborables i de 8 a 20 hores els dies festius i la trobareu en aquest enllaç: <https://web-usapps.nextret.ga>. Un equip de professionals donarà resposta a les demandes rebudes i s'abordarà de forma coordinada.

La comunicació entre professionals

La comunicació fa referència també a transmetre la informació entre professionals d'un possible cas de maltractament infantil o adolescent dins del centre educatiu o fora, per al seu abordatge i protecció integral.

Aquest nivell de comunicació és una **obligació legal** del ciutadà o ciutadana i del o la professional i s'ha de fer en tots els casos, tal com recull l'article 100 de la Llei 14/2010.

La comunicació dels casos, quan es produeixen o hi ha indicis que es poden estar produint, ha d'activar la implicació i la intervenció coordinada de diferents agents.

Cal tenir en compte que la complexitat de les situacions de violència a què han de donar resposta les direccions dels centres educatius, requereix el suport específic d'altres professionals experts. La intervenció davant els casos de violència no pot recaure mai en una sola persona.

La detecció i la notificació són dos conceptes indissolubles atès que la detecció és la primera condició per poder intervenir i possibilitar l'ajuda a l'infant o l'adolescent víctima de qualsevol forma de violència. Però és imprescindible vehicular la detecció per poder fer una primera contenció i una correcta derivació. Per evitar la violència institucional,⁷ cal que tant la primera atenció com l'abordatge terapèutic i el seguiment es duguin a terme en un recurs especialitzat.

En aquest sentit, cal l'assistència de persones expertes que acompanyin i assessorin la intervenció davant les sospites i garanteixin les actuacions a dur a terme, tal com ho recull el Protocol marc d'actuacions contra el maltractament a infants i adolescents de Catalunya.

El Departament d'Educació en el marc d'aquest pla posa en funcionament la **Unitat de Suport a l'Alumnat en Situació de Violència (USAV)**, que ha de guiar i assessorar sobre l'abordatge a fer en situacions de violències.

7. TOLEDO, P.; PINEDA, M. "L'abordatge de les violències sexuals a Catalunya". A: *Violències sexuals: un marc conceptual, teòric i ètic*. 2016, p. 43.

UNITATS, REFERENTS I ALTRES EQUIPS D'INTERVENCIÓ

El Pla les escoles lliures de violències, per al seu adequat funcionament, defineix i incorpora professionals de referència així com unitats d'atenció i equips d'intervenció.

Totes les persones referents, les unitats i els equips d'intervenció tractaran les dades de forma confidencial, amb un nivell de protecció alt, atès que són dades altament sensibles.

Unitat de Suport a l'Alumnat en Situació de Violència (USAV)

El Departament d'Educació crea la **Unitat de Suport a l'Alumnat en Situació de Violència (USAV)** dependent de la Sub-direcció General d'Educació Inclusiva de la Direcció General de Currículum i Personalització, ubicada als Serveis Centrals del Departament d'Educació. La USAV ha d'actuar com a garant de l'administració educativa i ha de posar en marxa totes les actuacions requerides d'acord amb els protocols establerts.

La funció d'aquesta unitat és gestionar tots els casos que arribin i coordinar-ne l'abordatge, garantir una actuació sense demora i l'escolta activa a les víctimes i treballar conjuntament amb els serveis territorials. Són funcions d'aquesta unitat:

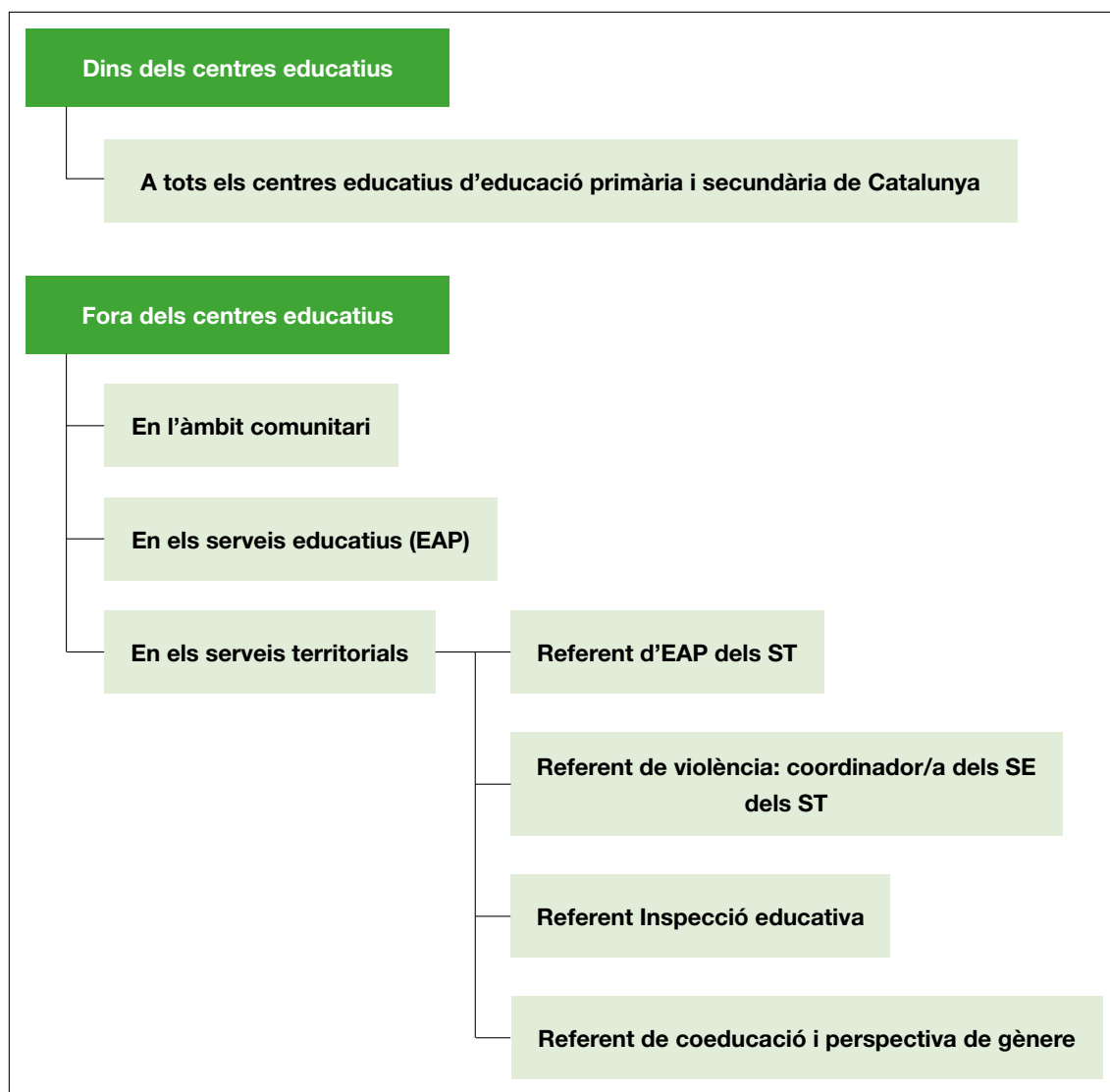
- atenció telefònica i presencial de les demandes d'informació i d'orientació en matèria de maltractaments infantils i adolescents en els centres educatius,
- assessorament i intervenció per a l'abordatge dels casos amb coordinació amb les persones referents del Pla tal com s'explicita en l'apartat següent,
- treball coordinat amb la línia d'atenció a la infància (116 111) de la Direcció General d'Atenció a la Infància i Adolescència (DGAIA),
- impuls de l'actuació de l'equip d'investigació, amb la finalitat de protegir els i les menors i iniciar els tràmits oportuns per a l'adopció de les mesures corresponents previstes pel mateix Departament i la legislació actual,
- seguiment de l'acompliment dels protocols i les actuacions necessàries en cada un dels casos detectats.

Referents

Aquest pla requereix la complicitat i col·laboració de persones referents que ja sigui pel seu nivell jeràrquic o per la seva tasca professional tenen un paper cabdal en la protecció contra el maltractament.

Les persones de referència compten amb formació especialitzada en perspectiva de gènere i en detecció de violències masclistes

Aquestes persones de referència estan distribuïdes territorialment, dins i fora dels centres educatius de la següent forma:

Als centres educatius

Tot el personal docent i tot el personal d'atenció educativa dels centres educatius tenen atribuïdes les funcions pròpies de protecció contra el maltractament a infants i adolescents.⁸ D'acord amb aquesta regulació i la responsabilitat d'atenció a l'alumnat, tot el personal docent i d'atenció educativa ha de ser referent davant qualsevol indicatiu de maltractament i s'ha d'adreçar a la direcció del centre perquè pugui intervenir i fer-ne el seguiment.

Mentre això no es produeix, i amb la necessitat de disposar de persones formades i sensibilitzades per portar a terme les actuacions que es deriven dels diferents protocols abans esmentats, cada centre educatiu disposarà d'unes **persones referents** dins del claustre, de representació de l'alumnat i del consell escolar que, amb diferent nivell d'intervenció i responsabilitat, han de vetllar perquè el centre sigui un entorn segur i lliure de violències.

Aquestes figures de referència són:

- la direcció del centre educatiu,
- la persona referent de coeducació i perspectiva de gènere,
- la persona referent de violència zero de l'alumnat,
- la persona impulsora de la igualtat del consell escolar.

A Catalunya hi ha 5.455 centres educatius. En la mesura que cada centre incorpori aquestes persones de referència, disposarem d'una xarxa de més de 10.000 persones formades que poden actuar com a agents de gènere o agents d'igualtat⁹ i vetllar pel bon tracte en les relacions educatives i altres aspectes com el llenguatge, el material, el gènere i les violències

La direcció de tots els centres educatius de Catalunya té la responsabilitat d'activar els protocols vigents i ha de conèixer el procediment d'actuació quan li arribi una comunicació d'un cas. Correspon a la direcció del centre educatiu establir mecanismes de coordinació eficaços amb les tres persones referents dins el centre educatiu. Així mateix, ha de vetllar per la confidencialitat de les dades personals i atribuirà diferents nivells d'implicació per als referents del cas.

Referent de coeducació i perspectiva de gènere del claustre. El programa Coeduca't amb el currículum, que s'ha començat a implantar durant el curs 2019-2020, ha format més de 264 professionals, que actuen com a persones impulsores de la coeducació en tots els centres de Catalunya i poden desenvolupar la tasca de coordinadores de coeducació i perspectiva de gènere en els seus centres.

Referent de violència zero de l'alumnat. Tots els centres d'educació secundària i del cicle superior de primària de Catalunya hauran de tenir, com a mínim, dues persones referents de

8. Segons el Protocol marc d'actuacions contra el maltractament a infants i adolescents de Catalunya (2017).

9. Tal com es recull a la Moció 140/XI del Parlament de Catalunya, sobre la coeducació, aprovada pel Parlament, 29 de juny de 2017.

violència zero que formin part de l'alumnat. Aquestes persones formaran part del consell de delegats i delegades. Una persona serà escollida pel mateix alumnat a través d'un procés de participació i elecció al principi de curs.

La persona impulsora de la igualtat del consell escolar. L'article 126.2 de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació, explicita que una vegada constituït el consell escolar del centre, aquest consell ha de designar una persona que impulsi mesures educatives que fomentin la igualtat real i efectiva entre homes i dones.

En l'àmbit comunitari

El Pla les escoles lliures de violències impulsa la creació de la figura del **delegat o delegada de protecció contra maltractament a infants i adolescents**¹⁰ amb la incorporació de 120 educadors o educadores socials en els municipis que disposen del Pla educatiu d'entorn i que juntament amb la resta de referents han de garantir una actuació coordinada contra el maltractament infantil i adolescent a tots els centres educatius. La seva dimensió comunitària permet incidir tant dins i fora del centre. Aquests professionals han de participar en les xarxes locals o comarcals d'abordatge de les violències masclistes.

En els serveis educatius

D'acord amb el Pla per a la igualtat de gènere en el sistema educatiu, aprovat per Acord de govern el 29 de juny de 2015, els serveis educatius del Departament d'Educació designaran una persona responsable de coeducació. La persona responsable de coeducació dels serveis educatius serà un o una professional de l'Equip d'Assessorament Psicopedagògic (EAP).

La persona responsable de coeducació de cada EAP actuarà com a **referent de les escoles lliures de violències**.

Cadascun dels serveis territorials i el Consorci d'Educació de Barcelona escollirà, entre els referents de les escoles lliures de violències, una persona referent de tots els EAP del territori, que es coordinarà amb els referents dels serveis territorials.

En els Serveis Territorials d'Educació

Tots els Serveis Territorials d'Educació i al Consorci d'Educació de Barcelona disposen actualment de **referents de coeducació i perspectiva de gènere** que actuen com a persones impulsores del programa Coeduca't amb el currículum, pilar de la prevenció primària prevista en aquest Pla.

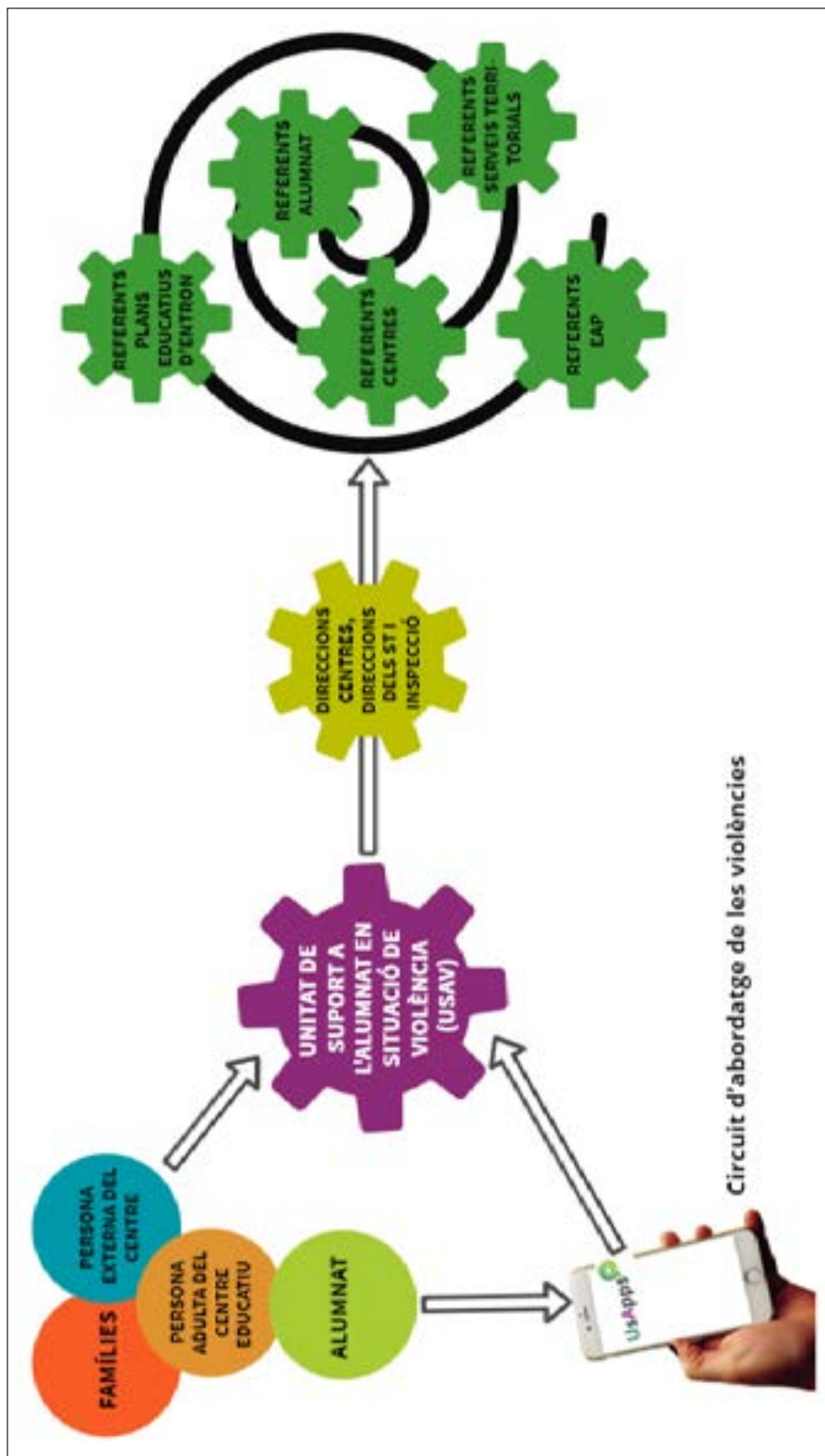
10. El punt 7.2 del protocol marc del 2017 de protecció contra el maltractament promou la creació de la figura del delegat o delegada de protecció contra el maltractament a infants i adolescents en els serveis o centres on es desenvolupin activitats organitzades amb infants i adolescents.

A més, aquest Pla disposa que tots els Serveis Territorials d'Educació i el Consorci d'Educació de Barcelona hauran d'atribuir als coordinadors o coordinadores dels serveis educatius dels Serveis Territorials la funció de referents de violències.

Els **referents de violències dels Serveis Territorials** (coordinadors o coordinadores dels serveis educatius dels Serveis Territorials), un cop informada del cas la direcció territorial, són els contactes directes amb la Unitat de Suport a l'Alumnat en Situació de Violència (USAV).

La Inspecció educativa és també una peça clau en el marc del Pla les escoles lliures de violències i disposa d'un **referent d'Inspecció educativa** del Pla a cadascun dels Serveis Territorials. Aquestes persones són les encarregades al territori de centralitzar la informació dels casos, en coordinació amb la USAV, els coordinadors i coordinadores dels serveis educatius dels Serveis Territorials i les direccions dels centres educatius.

A continuació, infografia explicativa del circuit d'abordatge i coordinació de les violències:

Altres equips d'intervenció

Els equips de suport fan referència als diferents equips que poden donar suport en situacions de violència, especialment en casos de violència sexual a menors, en col·laboració amb diferents institucions públiques o privades.

- Els **equips itinerants de contenció i assistència** (EICA) són equips de nova creació amb l'objectiu de donar suport immediat i especialitzat als equips directius, professorat i víctimes i famílies. A través de convenis amb fundacions i entitats especialitzades en l'abordatge de les violències, es proporciona als centres una assistència per contenir i orientar les primeres intervencions en situacions complexes que requereixen les diferents formes de violències en espais educatius.
- La **unitat integrada d'atenció a infants i adolescents víctimes d'abús sexual de Catalunya** del Complex Educatiu de Tarragona que, basada en el model Barnahus (Casa dels Infants) dels països nòrdics, facilita que tots els departaments que intervenen en un cas de violència sexual a menors es coordinin i treballin sota el mateix sostre, i així eviten que l'infant s'hagi d'anar desplaçant als diferents serveis involucrats i haver de repetir la seva història.
- Els **equips funcionals d'experts** existents en l'àmbit sanitari (Hospital Clínic, la Unitat Funcional d'Abusos al Menor (UFAM), etc.), social, judicial i les xarxes d'atenció i recuperació en violència masclista i LGBTI. Aquests equips estan integrats per professionals de diverses disciplines (pediatria, treball social, psicologia, psiquiatria, infermeria pediàtrica, etc.) i poden fer el diagnòstic i el tractament inicial de casos de violència sexual a menors i de maltractaments infantils de caràcter greu.

LA COORDINACIÓ

Totes les persones que integren el sistema educatiu de Catalunya han d'unir esforços per combatre les violències en l'àmbit dels centres educatius. La intervenció en la comesa del Pla les escoles lliures de violències demana la col·laboració i la complementarietat de totes les persones implicades. Les aliances entre persones i organitzacions són les que han de permetre crear xarxes de col·laboració estables per evitar duplicitats i potenciar el treball conjunt per ajudar les víctimes de les violències, les seves famílies i la comunitat educativa.

Per això, cal formalitzar els espais de coordinació al territori per assegurar que l'atenció als infants i adolescents es durà a terme amb la màxima informació possible i amb l'abordatge interdisciplinari i interdepartamental que requereix. Les comissions d'atenció a la diversitat dels centres i la subcomissió social, si escau, són l'enllaç amb els serveis socials del territori i poden contribuir tant a millorar els processos com a donar una resposta unificada en els casos.

L'estructura territorial es compon dels diferents nivells de coordinació que exposem a continuació:

Les comissions d'atenció a la diversitat i les comissions socials de centre

Tots els centres educatius, a través de les normes d'organització i funcionament del centre (NOFC) i del projecte educatiu del centre (PEC), estableixen els mecanismes que han d'afavorir la coordinació amb els serveis educatius, serveis municipals o altres serveis de l'entorn del centre. Un d'aquests mecanismes de coordinació amb els serveis socials municipals, els membres del mateix centre i professionals externs són les **comissions d'atenció a la diversitat (CAD)**, un espai interdisciplinari del qual pot néixer una **subcomissió social (CS)** en el mateix centre per atendre les demandes detectades de possibles factors de risc en l'alumnat escolaritzat i que implica el treball conjunt dels diferents serveis que incideixen tant en els menors com en les seves famílies, per garantir contextos de desenvolupament òptims.

En el marc del Pla LELV, la Comissió Social (CS) o la mateixa CAD esdevé l'espai privilegiat i necessari de coordinació local o comarcal per a l'abordatge dels **casos de violències**.

Els espais de coordinació locals o comarcals

Molts municipis, a banda de les comissions socials abans esmentades, han creat altres espais o xarxes de treball interdisciplinari per a l'abordatge de situacions d'infància en risc que tenen l'objectiu de garantir una resposta adequada per mitjà de la corresponsabilitat professional

per assegurar la protecció i el desenvolupament integral dels infants i adolescents. Per aquest motiu han de disposar de mecanismes de coordinació estables amb la participació de diferents professionals de l'àmbit local vinculats a la problemàtica de cada cas: serveis socials, equips d'atenció a la infància i adolescència (EAIA), serveis d'igualtat, serveis de salut mental, policia local o Mossos d'Esquadra així com referents del centre educatiu, EAP i Inspecció educativa.

Aquests **espais de coordinació locals o comarcals** són una eina molt potent per treballar coordinadament amb els agents implicats en cada cas. Per tant, cal comptar-hi, enfortir-los o crear-ne de nous i incorporar-hi les persones referents del Pla LELV dels centres educatius, així com dels delegats i delegades dels plans educatius d'entorn per garantir una actuació coordinada contra els casos de maltractament infantil i adolescent.

Xarxa de coordinació territorial del Pla LELV

L'adequat desenvolupament de les intervencions en situacions de maltractament i/o violències previstes en aquest pla requereix l'assessorament, l'acompanyament i la implicació de diferents professionals. Per aquest motiu, es proposa l'establiment d'una **xarxa de coordinació territorial** a cadascun dels serveis territorials d'Educació i al Consorci d'Educació de Barcelona. Aquesta xarxa estarà formada per les respectives persones referents:

- un referent de violències dels ST (coordinador/a dels SE dels ST),
- un referent de coeducació i perspectiva de gènere dels serveis territorials,
- un referent de l'EAP del territori,
- un referent de la Inspecció educativa,
- professionals de l'USAV.

La xarxa ha de vetllar per un abordatge transversal i coherent al llarg de les diferents etapes educatives obligatòries i postobligatòries a tot l'alumnat de cada territori i sistematitzar la recollida de dades que permeti avaluar i millorar les intervencions per tal d'erradicar les violències.

La comissió de seguiment del Pla LELV

El Pla les escoles lliures de violències preveu una comissió plenària de seguiment que es reunirà semestralment, formada per diferents agents que actuen en l'àmbit. La secretaria d'aquesta comissió recaurà en la Unitat de Suport a l'Alumnat en Situació de Violència (USAV), adscrita a la Sub-direcció General d'Educació Inclusiva de la Direcció General de Currículum i Personalització. Aquesta secretaria establirà diferents nivells de coordinació tant amb els equips itinerants de contenció i assistència (EICA) com amb la Direcció General de Professorat, Famílies i Comunitat Educativa, Direcció de Serveis i Assessoria Jurídica del Departament d'Educació.

La comissió de seguiment establirà sessions plenàries amb la participació de totes les persones referents dels territoris:

- 10 referents de la Inspecció educativa,
- 10 coordinadors o coordinadores dels serveis educatius dels serveis territorials,
- 10 referents de coeducació i perspectiva de gènere dels serveis territorials,
- 10 referents territorials dels EAP.

Les sessions plenàries han de vetllar per garantir l'abordatge transversal i coherent al llarg de les diferents etapes educatives obligatòries i postobligatòries a tot l'alumnat de Catalunya i facilitar la sistematització de les dades recollides a tots els territoris amb la finalitat d'avaluar i millorar les intervencions d'una manera global.

La taula permanent de coordinació contra les violències escolars

En compliment de la Resolució 64/XII, del Parlament de Catalunya, sobre la protecció dels infants i els adolescents als centres escolars, es proposa la creació d'una **taula permanent de coordinació contra els maltractaments infantils i adolescents en els centres educatius**, formada per representants del Departament d'Educació, de la comunitat educativa, institucions, entitats i associacions que atenen les diferents tipologies de violències que afecten infants i adolescents i que es poden manifestar en l'àmbit educatiu, amb especial atenció a les violències masclistes.

La taula permanent és l'espai en què estableix les línies i millora les estratègies per permetre combatre les violències com a societat.

AVALUACIÓ

L'avaluació serà una acció transversal que es durà a terme de forma sistemàtica per complir amb els estàndards de qualitat, valorar l'evolució del Pla les escoles lliures de violències i ser-ne un motor per a la millora.

S'entén l'avaluació com un procés continu de recollida d'informació en què s'analitzen els processos i els avenços, amb la finalitat última de disposar d'informació per reajustar el Pla. La Sub-direcció General d'Educació Inclusiva impulsarà el procés d'avaluació mitjançant la recollida de dades qualitatives i quantitatives i/o amb participació d'entitats especialitzades de l'àmbit de l'educació i de les violències, per tal d'abordar els objectius previstos en el Pla LELV.

Per a l'obtenció de les dades **des del punt de vista qualitatiu** es farà amb la comissió de seguiment una recollida d'informació de tipus descriptiu a l'any sobre la implementació del Pla. S'abordarà la recollida d'informació com ara:

- adequació de les accions per a la consecució dels objectius,
- valoració de la campanya de màrqueting,
- resposta de la coordinació territorial,
- aspectes en què es perd la informació,
- propostes de millora de comunicació,
- implantació de noves necessitats detectades,
- millora del protocols existents,
- grau de satisfacció de les persones ateses a la USAV (formulant una minienquesta de satisfacció),
- anàlisi dels casos detectats en funció del tipus de violència, àmbit en què ha succeït i mesures protectores adaptades,
- estudis publicats, en què ens basarem: l'enquesta de convivència i altres estudis en matèria de violències, entre altres.

Per a la recollida de les dades **des del punt de vista quantitatiu** anualment es comptabilitzaran totes les accions desenvolupades, i les dades s'agruparan en:

- Persones formades. Dades de la formació en capacitació per a l'abordatge de les violències masclistes als i les professionals de la xarxa de coordinació territorial les escoles lliures de violències: referents de la Inspecció educativa, referents de coordinació dels serveis territorials, referents d'equips d'orientació i assessorament pedagògics, professionals referents de tots els equips d'assessorament pedagògics (treball social, psicopedagogia). Dades desagregades per sexe i per distribució territorial.
- Persones sensibilitzades a referents de coeducació o a les persones impulsores d'igualtat de gènere als consells escolars. Nombre de participants, dades desagregades per sexe i per territori.

- Sensibilització als delegats de les escoles lliures de violències. Nombre de participants, dades desagregades per sexe i per territori.
- Reunions dutes a terme per la comissió de control i seguiment de casos. Acords assolits.
- Nombre de casos detectats, accions dutes a terme i nombre d'activacions del protocol. Tipologia de casos (matrimonis forçats, mutilació genital femenina, fills i filles en situació de violència, violència sexual a menors, assetjament homòfob, etc.), tipus d'acció duta a terme pel Departament d'Educació, derivació al circuit d'abordatge de les violències municipal o interdepartamental.
- Anàlisi de les enquestes de les persones formades.
- Participació en les accions formatives en funció del sexe i del territori.
- Nombre de persones que s'han descarregat l'aplicació UsApps o consultes al web.
- Nombre d'ocasions que s'han activat les unitats de suport extern.
- Nombre de coordinacions amb serveis de protecció a la infància i adolescència.

ANNEXOS

Annex 1. Marc legal i compromisos de Govern

- Estatut d'autonomia de Catalunya
- Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva entre dones i homes
- Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a erradicar la violència masclista (modificada per la Llei 17/2020, del 22 de desembre)
- Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació
- Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència
- Llei 11/2014, del 10 d'octubre, per garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per erradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia
- Llei 17/2015, de 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes
- Llei orgànica 3/2020 (LOMLOE), de 29 de desembre, per la qual es modifica la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació
- Decret 129/2006, de 9 de maig, de l'Observatori dels Drets de la Infància
- Decret 279/2006, de 4 de juliol, sobre drets i deures de l'alumnat i regulació de la convivència en els centres educatius no universitaris de Catalunya
- Moció 6/XI del Parlament de Catalunya, sobre mesures per garantir la protecció dels menors en l'àmbit educatiu i altres espais de formació, de 3 de març de 2016
- Moció 32/XII del Parlament de Catalunya, sobre la lluita contra les violències masclistes de 13 de desembre de 2018
- Moció 64/XII del Parlament de Catalunya, sobre la protecció dels infants i els adolescents als centres escolars, de 20 de març de 2019
- Protocol marc i circuit nacional per a una intervenció coordinada contra la violència masclista en l'àmbit de l'Administració de la Generalitat de Catalunya (11 d'abril 2008)
- Pacte europeu per a la igualtat de gènere (2011-2020), març 2011
- Pacte per a la infància a Catalunya de 19 de juliol de 2013
- Pla d'igualtat de gènere del sistema educatiu, aprovat el 20 de gener de 2015
- L'agenda 2030 i les estratègies de la UNESCO, de 2015
- Protocol d'actuació entre els departaments de Treball, Afers Socials i Famílies i d'Ensenyament, de prevenció, detecció, notificació, derivació i coordinació de les situacions de maltractament infantil i adolescent en l'àmbit educatiu. Acord GOV/79/2016, de 14 de juny
- Pla d'igualtat d'oportunitats entre dones i homes de l'Administració de la Generalitat de Catalunya. Direcció General de Funció Pública, aprovat per l'Acord de Govern de 17 gener de 2017
- Protocol marc d'actuacions contra el maltractament a infants i adolescents de Catalunya. Acord GOV/97/2017, de 18 de juliol
- Pla interdepartamental LGBTI 2019-2022, novembre 2017
- Document refós de mesures del Pacte d'Estat em matèria de violència de gènere. Congrés i Senat. Maig 2019

- Pla estratègic de polítiques d'igualtat de gènere del Govern de la Generalitat 2019-2022, aprovat per l'Acord de Govern de 9 de juliol 2019, que engloba l'eix 3. Prevenció i erradicació de les violències masclistes (II Programa d'intervenció integral contra la violència masclista)

Annex 2. Aclariment de conceptes

Violència masclista

Seguint la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista, és la violència que s'exerceix contra les dones com a manifestació de la discriminació i de la situació de desigualtat en el marc d'un sistema de relacions de poder dels homes sobre les dones i que, produïda per mitjans físics, econòmics o psicològics, incloses les amenaces, les intimidacions i les coaccions, tingui com a resultat un dany o un patiment físic, sexual o psicològic, tant si es produeix en l'àmbit públic com en el privat.

Com esmenta la Llei 5/2008, també els fills i filles dependents de les dones que es troben en situació de violència masclista són subjectes de dret de la llei. Igualment, tota referència a les dones incloses en la llei s'entén que inclou també les nenes i les adolescents, i, per tant, també les dones, nenes i adolescents transgènere.

Entenem per violència masclista tota conducta d'assetjament ja sigui física, sexual, emocional, psicològica o per mitjans digitals.

Violència sexual a menors

Per al Pla les escoles lliures de violències, s'identifica amb el concepte d'abús sexual a menors transmès en el Protocol marc d'actuacions en casos d'**abusos sexuals** i altres maltractaments greus a menors, és a dir, tota activitat sexual imposada per un adult a un menor d'edat. També es consideraran abús les activitats sexuals imposades per un menor d'edat a un altre si el primer és considerablement més gran que la víctima o utilitza la força, les amenaces o altres mitjans de pressió.

Emplem la nomenclatura de *violència sexual a menors* seguint les prerrogatives internacionals actuals.

És una expressió sinònima de *violència sexual a infants i adolescents*, així com l'assetjament sexual.

Violències masclistes

Ens referim a diferents tipus de violència sostingudes per una societat patriarcal com són *violència sexual a menors*, en la línia del Protocol marc d'actuacions en casos d'abusos sexuals i altres

maltractaments greus a menors, *violència masclista* en la línia de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència, denigració i repressió de l'orientació sexual, la identitat de gènere i l'expressió de gènere, en la línia de la Llei 11/2014, del 10 d'octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per a erradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia). En la majoria de casos, *violència masclista* equival a *violències masclistes* perquè la violència, en singular, ja implica diversitat de formes.

Consentiment per a adolescents

El consentiment lliure és quan una persona escull tenir relacions sexuals sense cap mena d'opressió o coacció. Aquest consentiment lliure pot ser interromput al llarg de la relació sense que hi hagi d'haver una part de les dues parts que intenti convèncer l'altra. Així hi haurà unes característiques essencials dins del consentiment lliure: hi ha d'haver entusiasme de totes les persones, ha de ser lliure, no es pot aconseguir aquest consentiment mitjançant enganys o desinformació, és específic per a totes les persones i aquestes persones escullen fins on volen arribar, i és reversible.

En el cas de les persones menors s'estipula que l'edat és a partir de 16 anys per poder donar el consentiment lliure. Per tant, quan ens referim a menors de 16 anys no existeix el lliure consentiment amb una persona major d'edat (desigualtat de poder). Igualment quan ens referim a relacions sexuals entre menors ens haurem d'assegurar que no existeixi un abús de poder i, per tant, una voluntat i un desig.

Bon tracte

El bon tracte es basa en el respecte mutu de tota la comunitat educativa, donar suport a totes les persones que ho requereixin, oferir un espai en què es puguin expressar i desenvolupar en llibertat, acompanyant en tots aquests processos.

El bon tracte preveu situacions de violència i maltractament a infants i adolescents, i busca millorar el benestar infantil i adolescent. Perquè existeixi el bon tracte hem d'oferir espais segurs.

Activitat finançada amb la col·laboració del Ministerio de Igualdad (Secretaría de Estado de Igualdad y contra la Violencia de Género).

